

volgen: en dan bouwen de arbeiders, bevrijd van deze druk, hun nieuwe wereld op. Maar hoe deze er uit zou zien, wat de arbeiders zouden bouwen, daarover kon men zich geen klare gedachten vormen. Van arbeidersraden had toen in West-Europa nooit iemand gehoord.

Dit gemis aan klare voorstelling moest er toe leiden, dat de diskussies in die tijd zonder werking bleven. Zij die felle massale akties der arbeiders vreesden, betoogden dat deze verste konsekwenties nog sterker de gevaarlijkheid en verwerpelijkheid van massastakingen aantoonde. Ook de nieuwe arbeiderswereld, zeiden zij, heeft een centrale organisatie, een regering nodig; zelfs nog meer en nog sterker, omdat deze de produktie zal moeten regelen. Dus moeten de arbeiders de staatsmacht niet vernietigen, maar veroveren en dan voor zich gebruiken. De zwakheid van de theorie was, dat zij daartegenover de negatieve afbrekende zijde wel, maar de positieve opbouwende zijde van de arbeidersrevolutie niet duidelijk naar voren kon brengen. Wel brengt de massastaking, in deze voorstellingswijze, niet enkel afbraak van de oude heersersmacht; want voor de opbouw van de nieuwe wereld brengt zij de geestelijke en morele basis: de vaste innerlijke organisatie, de onbreekbare eenheid en onderlinge verbondenheid die dan in de arbeidersmassaas zijn opgegroeid. Maar van de zichtbare vorm van deze organisatie weet zij niets. De werkstaking kan ook maar een tijdelijke episode zijn; dan komt de arbeid als onmiddellijke levensnoodzaak, en het vraagstuk van de nieuwe organisatievorm van de arbeid treedt naar voren.

5. DE RUSSISCHE REVOLUTIE.

De Russische revolutie was een belangrijke gebeurtenis in de ontwikkeling van de arbeidersstrijd, in de eerste plaats omdat zij een nieuwe vorm van politieke staking als hefboom van de revolutie toonde. Maar bovendien, en nog veel meer, door het optreden van nieuwe vormen van zelforganisatie van strijdende arbeiders, die onder de naam sovjets, d.i. raden, bekend zijn geworden. In de eerste revolutie, in 1905, traden ze tijdelijk op en verdwenen weer geheel toen de opstanden door militaire macht werden neergeslagen. Niemand heeft toen nog hun volle betekenis gezien. In 1917 traden ze opnieuw op en nu zegevierend. En nu drong ook enig begrip van hun betekenis tot de Westeuropese arbeiders door, en speelden ze een rol in de pogingen, om uit de chaos na de wereldoorlog tot een begin van wereldrevolutie te komen.

In beginsel komen de sovjets geheel overeen met de stakingskomitees, die bij wilde stakingen optreden. De Russische revolutie was ook in karakter een reusachtige wilde-stakingsbeweging. Omdat deze stakingen in grote bedrijven uitbraken, van de ene fabriek naar de andere oversloegen, zich vaak snel over een gehele stad, over grote gebieden of soms het hele land uitbreidden, was dadelijk onderling overleg nodig. In de bedrijven werd steeds en telkens door de personen vergaderd, soms na afloop van het werk, soms, bij grote spanning, voortdurend. En van hieruit gingen dan de afgezanten naar andere fabrieken en gingen afvaardigden naar radenvergaderingen ter bespreking, vanwaar zij dan met nieuwe gegevens terugkeerden. In al deze bijeenkomsten, in gespannen diskussie van gebeurtenissen en doeleinden, moesten de moeilijkheden besproken, de besluiten genomen worden, en de nieuwe taken gepeild, waar zij onverwacht voor geplaatst werden.

Maar er was toch verschil met gewone stakingskomitees. Want het ging om meer dan bij gewone stakingen. Het ging er nu om, de ondraaglijke druk van het regeringsdespotisme af te werpen; ieder wist of voelde, dat de gehele maatschappij ging veranderen, door hun aktie. Niet enkel de kwesties van hun eigen werk in de fabriek, maar alle vraagstukken van de politiek en van de maatschappij in haar geheel traden daar voor hen op. Over dat alles moesten zij besluiten nemen, in al die vraagstukken moesten zij zelf hun weg zoeken. Zo werd deze aktie een proces van intense zelfopvoeding der massaas. Zo werden de raden tot een orgaan van politieke strijd.

Tegelijk moest het leven voortgaan; de maatschappij kon niet leven zonder arbeid, en ook de arbeiders zelf moesten leven. Daarom, wanneer door fabrikanten of in regeringsbesluiten was toegegeven aan sommige eisen, werd het werk weer opgevat; soms ook, zonder dit, als tijdelijke ontmoediging of vermoeidheid, zakte de stakingsbeweging ineen. Maar wanneer ze door een konflikt of een voorbeeld weer opstak, zich uitbreidde als een prairievuur en alle verkeersdiensten, spoorweg en telegraaf meesleepte, wanneer zo het gehele maatschappelijke leven werd stilgezet en alle regeringsfuncties verlamd werden, wanneer de stakingsbeweging de gehele stad of zelfs het land beheerste, dan stonden de sovjets ineens voor nieuwe taken. Zij moesten nu het gehele openbare leven regelen, zorgen voor de veiligheid en de orde, zorgen voor de voor het leven onmisbare diensten: zij waren een soort feitelijke regering geworden, want hun besluiten werden door de arbeiders uitgevoerd. En terwijl de politie zich passief op de achtergrond hield, bewust dat zij tegen de massaas toch niets kon, kwamen nu tal van afvaardigden van andere groepen zich bij de centrale raden voegen, van intellektuele beroepen, van kleine burgers en boeren, van de soldaten, en namen deel aan de diskussies en

besluiten. Maar deze macht was slechts een lichtflits. Toen ten slotte de regering haar volle militaire macht verzamelde, de gehele centrale raad gevangen nam, en in een gewapende strijd in de hoofdsteden de beweging neersloeg, toen verdwenen ook de sovjets.

Zo ging het in 1905. In 1917 had de oorlog de regering, door de nederlagen aan het front en de honger in de steden, veel meer verzwakt, en had de revolutiegeest ook de massa der soldaten, dus de boerenbevolking aangetast. Naast de arbeidersraden in de steden vormden zich soldatenraden aan het front; officieren werden doodgeschoten of moesten toelaten, dat deze raden de macht aan zich trokken en zo algehele anarchie verhinderden. Na een half jaar van vergeefse pogingen van politici en generaals om een nieuwe regering te vestigen, waren de sovjets meester van de maatschappij. Ontstaan als organen der revolutie moesten zij nu organen van de opbouw zijn. Maar hoe deze opbouw zou zijn, dat werd bepaald, niet door de theorieën in hun hoofd, maar door de werkelijkheid van hun leven, door de economische ontwikkeling.

Rusland was een primitief boerenland onder landheren, met zo goed als geen industrie en geen bourgeoisie, een land waar dus de gehele industriële ontwikkeling nog moest komen. De arbeiders vormden alleen in enkele steden met fabrieken grote massa's, en deze waren meest nog nauw met het dorp verbonden. De overal opgekomen dorpssovjets werden zelfbesturende boerenkomitees, die de landgoederen in bezit namen en verdeelden, en de weg insloegen naar het persoonlijke eigendom aan klein boerenbezit, met al alle tekenen van ongelijk bezit. Politieke zelfbeschikking der massa's kan nooit iets anders opleveren dan waartoe deze massa's door hun eigen wezen, hun klassekarakter in staat zijn. In de industrie, in de steden was één daarmee overeenkomstige ontwikkeling naar kapitalistisch eigendom niet mogelijk, omdat er geen bourgeoisie van betekenis was. De arbeiders wilden een socialistische opbouw der produktie, de enige vorm van industriële opbouw, die onder deze omstandigheden mogelijk was. Dus werd de leiding spoedig in handen genomen door de elite onder hen en de aanvoerders in de revolutie, de socialisten van de bolsjewistische partij, georganiseerd en gestaald door jarenlange toegewijde strijd. Want alleen door een sterk centraal bestuur, in staat om ook het platteland door zijn georganiseerde macht te beheersen, kon een ontwikkeling naar persoonlijk kapitalisme verhinderd worden. Zo kreeg de bolsjewistische partij de leiding; haar taak was organisatie der produktie. Deze taak, met daarbij behorende organisatie van landsbestuur, weldra ook van verdediging en oorlog tegen de kontra-revolutie, eiste de krachten op van alle maar enigszins bekwame koppen onder de arbeiders, met nog dat deel der vroegere beambten en officieren, die bereid waren

om met het nieuwe bestuur samen te werken. Terwijl dus de naam en de uiterlijke vorm behouden bleef, Rusland een sovjetrepubliek heette, en de regerende partij zich kommunistische partij noemde, werden de sovjets zelf ingeschakeld als onderdeel in het samenstel van het gehele regeringsapparaat.

De produktiewijze, die zich zo in Rusland ontwikkelde, is het best staatssocialisme te noemen, daar ze een georganiseerd geheel is met de produktiemiddelen in handen van de staat als enige grootondernemer. De arbeiders zijn evenmin meester over de produktiemiddelen als onder het West-europese kapitalisme; ze ontvangen loon en worden uitgebuit door de staat als de enige grootkapitalist. Staatssocialisme betekent dus precies hetzelfde als staatskapitalisme. Het geheel van de regerende en leidende ambtenaren, de staatsburokratie, vormt de heersende en bezittende klasse. Zij zijn meester over de produktiemiddelen, niet persoonlijk ieder over een deel, maar gezamenlijk over het geheel. Aan hen is de taak om de grootindustrie en de produktiviteit van de arbeid te ontwikkelen, dus dat te doen, wat in West-Europa en Amerika de bourgeoisie heeft gedaan. Zij moeten Rusland van een boers primitief barbaars tot een modern groot-industrieel land maken. In een felle klassestrijd tussen de boeren en de regeringsklasse werd al spoedig het achterlijke kleine boerenbedrijf omgezet tot agrarisch grootbedrijf, tot graanfabrieken, in de vorm van door de staat gecontroleerde kolchozen.

Al is dus Rusland niet geworden wat bedriegelijke propaganda voorgeeft, een land waar de arbeidersklasse en het communisme heersen, zo was toch deze revolutie voor Rusland een sprong vooruit van geweldige betekenis. Zij is te vergelijken met wat de groote Franse revolutie voor Frankrijk was: ze vernietigde de macht van vorsten en grondheren, gaf aan de boeren het land en bracht de meesters van de industrie aan het roer. Zoals toen in Frankrijk de volksmassa van veracht „canaille” werd tot burgers, ondanks armoede en economische afhankelijkheid als persoonlijkheden erkend, met toegang tot nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden, zo trad nu in Rusland de grote volksmassa uit de ontwikkelingsloze barbaarsheid in de wereldstroom van vooruitgang, waar zij als personen meetellen. En daaraan kan de diktatuurvorm der regering evenmin iets veranderen als toen in Frankrijk de militaire diktatuur van Napoleon daar wat aan veranderde. Zoals toen in Frankrijk uit de burger- en boerenzoons de kapitalisten en de generaals opkwamen, uit de tot nog toe verdrukten zich een nieuwe heersende klasse omhoog werkte, met goede en slechte middelen, met energie en met knoeierij, zoals daar die velen een nieuwe toekomst zagen opengaan, waaruit enorme geestelijke spankrachten opbloeden — zo nu in Rusland. Alle beste krachten onder de boeren- en arbeiderskinderen

stroomden naar de opleidingsscholen, werden ingenieurs, leiders der produktie, aanvoerders in het rode leger; een toekomst ging voor hen open, een mogelijkheid om door studie en energie, door kracht en slimheid zich omhoog te werken in de nieuwe heersende klasse — heersende, nu hier ook, over een ellendige uitgebuite klasse van proletariërs. En zoals daar, in Frankrijk, een sterk nationalisme ontsprong, dat als zijn roeping proklameerde de nieuwe burgervrijheid aan heel Europa te brengen, zo stak hier in Rusland een sterke nationale trots in de internationalistisch gekleurde voorstelling, dat van Rusland uit de wereld-revolutie alle volken zou bevrijden uit het kapitalisme.

Voor de arbeidersstrijd echter heeft Rusland een andere betekenis. Het heeft het eerst een voorbeeld gegeven van een gekoncentreerde stedelijke arbeidersklasse, die door reusachtige stakingsbewegingen een verouderde regering ondermijnde en hielp omverwerpen. En die daarbij haar stakingskomitees opbouwde tot raden, organen van zelfbestuur en politieke taak en werkkring. Maar Rusland was te onontwikkeld en de arbeidersklasse te klein en zwak voor een werkelijk meesterschap van de arbeiders over de produktie. Dat kan niet aan het begin, maar eerst aan het einde van een kapitalistische ontwikkeling komen. Dus vervielen de raden, de sovjets tot onmacht, tot aanhangsels van de regerende burokratie, tot schijnvorm. Door aan deze schijn vast te houden, door zich steeds als regering van arbeiders en als kommunisten te betitelen, en deze schijn door intensieve propaganda te versterken, heeft de Russische regerende klasse, en haar propaganda-orgaan, de 3e Internationale, veel bijgedragen om verwarring in de hoofden der Westeuropese arbeiders te brengen.

In West-Europa en Amerika liggen de omstandigheden echter geheel anders. Uiterlijk was het voornaamste verschil dat hier sterke vakbonden en invloedrijke politieke partijen bestonden, die alle aktie der arbeiders leidden en in georganiseerd gareel hielden. In het achterlijke Rusland kon de aktie slechts als wilde staking losbarsten, alleen al omdat daar geen organisaties bestonden. Dit verschil werd sterk naar voren gebracht, toen de vraag opkwam of in Duitsland, in West-Europa de arbeiders het voorbeeld van Rusland moesten volgen. Doel en werkkring van deze organisaties liggen binnen het kapitalisme en zijn op hervorming gericht; dus zolang er alleen sprake is van hervorming, kiesrecht, burgerlijke democratie, moesten zij de arbeidersbeweging blijven behersen.

Wanneer echter het kapitalisme in een krisis geraakt, wanneer door zware ekonomische depressies en door geweldadigheid van boven, door oorlogskatastrofe en algehele verarming de massaas tot revolutionaire aktie opgestuwd worden, dan kunnen die op het kapitalisme ingestelde organisaties hun niet meer dienen. Dan groeit de aktie als

spontane gezamenlijke daad, waarin zich de natuurlijke eenheid van de tezamen werkende arbeidersmassaas doorzet. Evenals bij een wilde staking, maar nu in het groot, wijken alle oude organisatie-lidmaatschappen als waarde-loze uiterlijkheden naar de achtergrond van het bewustzijn, ze worden vergeten en vallen van hen af, omdat zij de belichaming waren van hun verdeeldheid, en nu hun eenheid hun hele denken en voelen vervult. Dan moeten de arbeiders vormen van georganiseerd handelen vinden, die hun klasse-eenheid belichamen, en dit kunnen geen andere zijn dan de raden. De radenorganisatie — die eenmaal orgaan van opbouw zal zijn — ontstaat en groeit op als orgaan van de strijd, van de revolutie. Niet als konkurrent van de oude organisatie, in de zin dat men overgaat naar een nieuwe en dus bedankt voor de oude vereniging; maar als de natuurlijke levende gemeenschapsvorm, die de oude overgeleverde onder de voet loopt en ze doet vergeten als een hier betekenisloze formaliteit, zoals bijv. het lidmaatschap van een kerkgenootschap.

Wat dus eerst uiterlijk een belangrijk verschil leek, waardoor de arbeidersklasse in West-Europa er geheel anders voor staat, dan ze toen in Rusland deed, blijkt niet wezenlijk te zijn. Daardoor maakte het Russische voorbeeld zulk een geweldige indruk, zonder nochtans nagevolgd te worden. Het kapitalisme was nog te sterk. Het zal ook niet in één stormloop overwonnen en vernietigd kunnen worden. Na tijden van grote meeslepende aktie en overwinning komen tijden van inzinking en terugval. Dan komen de oude organisaties weer naar voren, als organen van de beperktheid en de verdeeldheid, en trachten door een beroep op de traditionele organisatiebanden de eenheid van de klasse te breken. Dat is het verschil met Rusland in de revolutie, dat in de Westerse landen machtige arbeidersorganisaties als werktuigen van het kapitalisme bestaan, die alle vat, die ze op de massaas hebben, gebruiken om de oude slavernij in stand te houden. Daardoor zal de strijd hier zwaarder zijn, in overeenstemming met het grotere doel, het overwinnen van alle burgerlijke zwakheid in de arbeiders.

Waar echter het zelfbewuste grootkapitaal de oude arbeidersorganisaties geheel heeft uitgeroeid of onderworpen, daar heeft het nog veel meer gelijkheid in uiterlijke omstandigheden geschapen. En dan treedt nog duidelijker de Russische revolutie, in methode en organisatievorm, als een voorbeeld in het klein van de komende arbeidersrevolutie op.

Maar dit is toch alleen uiterlijk. Innerlijk is er een groot verschil, zelfs een diepgaande tegenstelling. De Russische revolutie stond aan het begin van de industriële ontwikkeling en het kapitalisme; de Europees-Amerikaanse is de uitkomst van de industriële ontwikkeling en vormt het einde van het kapitalisme. Ekonomisch waren daar de arbeiders

een zwakke minderheid, en zijn ze hier een sterke meerderheid. Geestelijk waren ze daar ternauwernood aan de barbaarsheid van het primitieve dorp ontgroeid — en konden toch al zo grote dingen doen — terwijl ze hier door de machine en het kapitaal geschoold zijn in proletarisch zelfbewustzijn. Daarom konden daar de arbeiders wel de slag winnen, maar niet meester blijven, en kwamen ze daarna onder zwaardere druk; terwijl ze hier, na vele verloren slagen, in voortgezette worsteling, de volledige heerschappij en de blijvende vrijheid moeten veroveren. Wat zich in de Russische revolutie in eerste symptomen vertoonde, in revolutionaire strijdvorm en in radenorganisatie, zal hier tot volle ontwikkeling komen.

6. DE BEVRIJDINGSSTRIJD.

De grote maatschappelijke omkering, die de bevrijdingsstrijd van de arbeiders is, vroeger vaak als de sociale revolutie betiteld — in tegenstelling tot een uiterlijke politieke revolutie — of ook de proletarische revolutie genoemd, is een historisch proces en vult in de geschiedenis een tijdperk van ontwikkeling, waarvan wij de duur niet van tevoren kunnen overzien. Vooraanstaande strijders, die het doel zo klaar en eenvoudig voor ogen zien, zijn geneigd elke episode van heftig opvlammen van sterke aktie als de beslissende slag te zien. En zij hebben in zover gelijk, dat elk een noodzakelijke, voor dat ogenblik beslissende schakel is; ook de burgerlijke heerschappij kwam in een reeks van dergelijke episoden tot stand. Zij, die uitsluitend letten op de geestesgesteldheid, de passiviteit der massa's nu, wanhopen aan de overwinning in afzienbare tijd. Terwijl de preciese feiten van de komende ontwikkeling niet te voorspellen zijn, omdat ze van te veel onbekende toevallige details afhangen, kan men wel de algemene ontwikkelingslijn voorzien, en de voorwaarden en omstandigheden vaststellen, waarvan afhangt wat gewonnen en bereikt kan worden.

Deze strijd is er niet een tussen twee gelijksoortige machten, ieder gereedstaand met al haar hulpmiddelen en volle uitrusting. De macht van de arbeiders moet door en in de strijd opgroeien. Hun macht is een verborgen, latente macht; wat zij zullen kunnen is te voren nog maar een onzekere mogelijkheid, en ontstaat eerst in de aktie als werkelijkheid. Zij zijn als een leger, dat zich in de veldslag eerst vormt en verzamelt. De krachten, die de maatschappij in hen wekt, komen eerst tot leven in de strijd zelf, en zijn dus niet van te voren te schatten. Daarom is deze strijd

nooit werkelijk te vergelijken met een gewone oorlog; daarom springt hij spontaan op en kan hij niet door een leider of een generale staf of een partij opgeroepen en geleid worden. Daarom is ook de vaak opgeworpen vraag niet van te voren uit te maken: of de arbeidersklasse rijp is voor de overwinning; of de maatschappij rijp is voor de omkering.

Achteraf is het steeds gemakkelijk in te zien, hoe in vroegere tijden de maatschappij niet rijp was. Het was niet voldoende dat enkele heldere koppen met diep inzicht in het opkomende kapitalisme de kiemen van een volgende hoger ontwikkelde samenleving ontdekten. Toen Thomas More zijn „Utopia” schreef, was dit als utopie bedoeld, die nog geen werkelijkheid kon worden. In 1847 stelden Marx en zijn vrienden hun hoop op Duitsland; daar zou de burgerlijke revolutie dadelijk in het begin van de proletarische haar voortzetting vinden. En achteraf moet de gedachte, dat een kapitalisme, dat beperkt was tot enige fabrieksdistrikten in Engeland met nauwelijks een begin van industrie in Frankrijk en Duitsland, al rijp zou zijn voor overgang naar een socialistische produktiewijze, evenzeer utopisch lijken. Was Marx dan hierin een utopist? Hij had goede redenen: ten eerste, zuiver economisch gezien kon de omzetting van produktievorm zonder bezwaar plaats vinden, en de industrialisering van de overige wereld had dan even goed, ja beter en met minder lijden, als georganiseerde produktie zonder uitbuiting kunnen tot stand komen. En ten tweede: tot die tijd was de bourgeoisie steeds revolutionair opgetreden; wilde zij het oude feodalisme als haar vijand neerwerpen, dan moest zij daartoe, als elders te voren, de arbeiders als gewapende helpers gebruiken, en dan zouden deze macht krijgen voor een voortgaande ontwikkeling in democratische richting. Eerst in 1848 bleek, dat de bourgeoisie haar klassebelang zag in een anti-demokratisch samengaan met vorst en adel; en dat er daarom niets van kon komen.

Dezelfde vraag komt bij elke volgende episode op; bij de Parijse Commune, bij de groei van de Duitse sociaaldemokratie, bij de Russische en de Duitse revolutie na de wereldoorlog. Als steeds herhaalde pogingen tot verovering van de macht lijken ze evenzovele mislukkingen; als episoden in een voortgaande worsteling tonen ze telkens een hoger peil van kracht en bewustzijn. Telkens had het kapitalisme zich reusachtiger uitgebreid, zowel in de diepte, binnen in elk land alle oude toestanden vollediger omkerend, als in breedte, alle werelddelen veroverend en de oude werelddelen ondermijnend. Telkens traden ook de arbeiders met grotere macht op. En telkens kon ook een kritische beschouwing naderhand vaststellen, in welke mate het aan rijpheid voor de sociale revolutie ontbroken had. Over de Commune schreef Marx in 1871, dat zij toonde, dat de arbeiders niet eenvoudigweg het burgerlijke regeringsapparaat konden overnemen en voor hun doel gebruiken. Inderdaad wa-

ren de Parijse arbeiders hoofdzakelijk arbeiders van het kleinbedrijf, nauw verbonden met de kleine burgerij en over het geheel met kleinburgerlijke geest doortrokken. De kritische oppositie in de Duitse sociaaldemokratie kon omstreeks 1910 vaststellen, dat stembiljet en vakbeweging geen revolutie konden brengen, en dat alleen door massa-aktie en politieke staking de arbeiders tot de hoogte van hun taak konden opklimmen. Toen viel hun daar in 1918, door de ineenslorting van het staatsapparaat, de macht haast zonder strijd in handen; geen wonder, dat zij er niets mee wisten te doen en zich deze weer, door de vorming van een nieuwe parlementsregering, vrijwillig lieten afnemen. Steeds ontbraken ook de organen van zelfbeschikking, waarmee zij de produktie en de gehele maatschappij zouden kunnen beheersen en organiseren, de raden. Of waar, zoals in 1913, arbeidersraden ontstonden en de strijd opnamen, ontbrak het algemene besef, dat deze de uitsluitende organen van heerschappij van de arbeidersklasse moesten zijn.

Deze geestesgesteldheid, die in het woord onrijpheid is aangeduid, wortelde speciaal in de voorafgaande maatschappelijke ontwikkeling, een kwart eeuw van industriële prosperiteit; en, meer algemeen, in de onvolgroeidheid van het kapitalisme. Wanneer dit bloeit en in koortsachtig tempo zijn gebied uitbreidt, dan groeit de kapitalistenklasse in rijkdom en macht; en de arbeiders, die volop werk vinden, denken aan geen verandering van maatschappelijk systeem. De bourgeoisie is vol zelfvertrouwen, vecht met andere bourgeoisieën om de verdeling van de aarde en sleept de arbeiders in haar zelfverzekerdheid mee. Deze mogen uit traditie oude socialistische leuzen handhaven, in hun binnenste zijn ze met het kapitalisme tevreden, dus vrijwel zonder werkelijke macht. Breekt dan een crisis uit, dan staan ze in het begin machteloos; totdat de spontane strijd, waartoe deze hen drijft, hun kracht doet groeien.

Telkens wanneer na een tijd van depressie en woeling het kapitalisme in een nieuwe industriële bedrijvigheid opbloeide, vernauwde zich het revolutionaire bewustzijn van de arbeiders. Dat wil zeggen dat, zolang het kapitalisme zich nog verder over de wereld kan uitbreiden en door afzet van steeds meer waren de produktie kan vergroten, dan zolang by de arbeidersklasse het gevoel van noodzakelijkheid ontbreekt om een einde aan dit stelsel te maken. Zolang kan het kapitalisme zich handhaven, omdat het voldoet aan de eerste eis van een produktiewijze, n.l. zijn leden een levensmogelijkheid te bieden. Zolang kan de bourgeoisie blijven heersen en is in haar zelfvertrouwen de arbeiders de baas. Een produktiewijze gaat niet onder, voor ze alle mogelijkheden heeft ontwikkeld, die in haar verborgen liggen.

In deze uitspraak van Marx ligt de taaiheid zowel als het noodlot van het kapitalisme besloten. Het kapitalisme is

geen normale, of in elk geval geen stabiele produktiewijze, die op de eens bereikte hoogte rustig kan blijven voortbestaan. Het Europese kapitalisme kon zijn industrie, zijn produktie, zijn arbeidersmassaas daarom zo snel uitbreiden, omdat er een gehele buitenwereld omheen lag, waarvandaan het grondstoffen kreeg en waarheen de produkten gingen; het is dus eigenlijk een kunstmatige tijdelijke toestand. Zijn wezen is ontwikkeling, aktie, uitbreiding. Want in het kapitalisme wordt steeds de gevormde meerwaarde in de produktie geworpen, om als nieuw kapitaal zelf weer bron van nieuwe winst te worden; aldoor groeit zo het kapitaal, zoekt plaats om geïnvesteerd te worden en produceert weer grotere massaas produkt, die afzet moeten vinden. En zo trekt het kapitalisme steeds nieuwe miljoenen van mensen uit hun stille afgesloten sfeer van produktie voor eigen gebruik in de sfeer van produktie voor de markt, en breidt daarmee ook zichzelf steeds verder over de wereld uit. Eerst in felle konkurrentie van de ene kapitalist tegen de andere, later steeds meer georganiseerd, als groepen, als de ene bourgeoisie, het ene volk tegen het andere, vechtend om afzetmarkten en grondstofbronnen. Zo moeten zij voort, de wereld veroverend en revolutionerend. Elke stilstand in dit proces leidt tot een inzinking, een krisis, een ineenslorting.

Maar de aarde is rond, de wereld der mensen is begrensd. Deze erkenning, die de opkomst van het kapitalisme vier eeuwen geleden begeleidde, bezegelt nu zijn naderend einde. Want daardoor stoot het kapitalisme tegen grenzen, die zijn verdere ontplooiing verhinderen. Of liever, want het is geen plotseling einde, deze ontplooiing steeds meer belemmeren. Zijn eenmaal de vele honderdmillioenen, die de vruchtbare riviervlakten van Oost- en Zuid-Azië bevolken, in de kring van het kapitalisme getrokken, dan is zijn hoofdzakelijke taak volbracht. Dan blijven er niet zo grote volkenmassaas meer over, waarop een voortgaande uitbreiding van het kapitalisme zou kunnen steunen. En het doelmatig exploiteren van de nog overblijvende woeste landgebieden eist een zo hoog georganiseerde samenwerking van een zijn eigen lot bewust beheersend mensdom, dat daar voor de rauwe avonturiersmethoden van het kapitaal — die in alle werelddelen de vruchtbaarheid van de aarde bezig zijn te vernietigen — geen terrein van werkzaamheid meer overblijft. Dan gaat de ontwikkeling haperen, dan komt de stilstand, de industriële krisis, de werkeloosheid als eenslupende toring. Dan tracht elke kapitalistengroep zich tegen de anderen te handhaven, dan wordt feller de onderlinge strijd, in de vorm ook van nieuwe wereldoorlogen. Daarin tracht elk der strijdende machten, onder onproduktieve vernietiging van de overmaat van onbruikbaar kapitaal, ten koste van de anderen alleenheerser over 's wereldds markt en 's wereldds rijkdom te worden.

Een onbepaald voortduren van kapitalistische uitbreiding,

die een verdere levensmogelijkheid voor de bevolking zou geven, is dus uitgesloten. En de druk van depressie, van werkeloosheid, van oorlog moet telkens en voortdurend sterker worden. Zouden de arbeiders ook al niet te voren herhaaldelijk in aktie zijn gekomen, zo zullen ze dan moeten opstaan en tot verzet komen. Dan moeten ze kiezen tussen daadloos te gronde gaan of strijden voor hun leven en toekomst. Dan zullen ze moeten aanpakken en hun taak aanvaarden, uit deze ondergaande chaos een betere wereld te scheppen. Telkens opnieuw stuwt de nood van de wereld hen tot aktie op; of ze willen of niet, ze zullen moeten; ze zullen het moeten willen. De mens, zei Clausewitz in zijn beroemde boek „Over de oorlog”, is van nature een strijdbaar wezen. Of — daar deze uitspraak door de geduldige onderworpenheid der massaas weerlegd schijnt te worden — meer wetenschappelijk en onweerlegbaarder uitgedrukt: in ieder mens leeft als diepste aandrift het instinkt van zelfbehoud. En dat drijft hem om zich voor zijn leven tot het uiterste te weren. Vrees en onderworpenheid zijn ook uitvloeisels van dit instinkt, en zij kunnen dus heersen, zolang zij bij de almacht der meesters de beste kansen op zelfbehoud aanbieden. Kunnen zij dit niet meer, dan vallen ze weg en maken plaats voor hun tegendeel, opstandigheid en moed. Dan ontdekken ook de te voren vreesachtigen tot hoeveel daden van moed en trots zij in staat zijn. Dan springen, als nieuwe karaktereigenschappen, fierheid en dapperheid in hen op, dan worden zij tot strijders. En onmiddellijk weten zij, door intuïtief gevoel en ervaring, dat alleen door samenwerking, door vereniging van hun krachten de massaas sterk kunnen zijn. Dat zelfbehoud voor allen slechts mogelijk is, als ieder zijn persoon achterstelt bij de gemeenschap. Dan groeit dat andere oude diepe instinkt van gemeenschapszin omhoog, nu gegrond op het inzicht, dat slechts door hechte organisatie der arbeiders de macht kan groeien, die in staat is de macht van het kapitaal te overwinnen.

Zo worden zij tot nieuwe mensen. Men heeft er zich dikwijls over verwonderd, hoe snel in revolutionaire tijden de mensen veranderen, en als het ware geheel nieuwe karakters krijgen. Hoe sommigen, die in het oude routineleven groot vooraan stonden, tot onbeduidendheid ineenkrimpen, en vele anderen, te voren onbekend en onopgemerkt, onverwachte bekwaamheden ontwikkelen en daden van moed en kracht volbrengen, die zij zelf vroeger nooit gedroomd hadden. In alle mensen liggen de meest verschillende en tegenstelde eigenschappen en soorten van aanleg, gereed om opgeroepen en toegepast te worden al naar de verschillende eisen van de praktijk. In het dagelijks leven van kapitalistische arbeid is het voor een arbeider onpraktisch en

zelfs nadelig, zijn gevoelens van zelfstandigheid en trots te ontwikkelen; hoe meer hij deze onderdrukt en in zichzelf passieve gehoorzaamheid aankweekt, hoe minder moeilijkheden hij zal hebben bij het vinden van werk en bij het werken zelf. De van boven af ingeprinte moraal verstevigt deze ervaring. Slechts zeer weinigen, in wie de tegengestelde trekken sterk ontwikkeld zijn, trotseren de daaruit voortkomende levensmoeilijkheden. Komt dan echter een tijd van krisis, waarin alle deemoed en braafheid niet meer helpen, waarin gestreden moet worden, dan ontwaken en groeien die andere trekken, de opstandigheid, de moed, de trots, de solidariteit. Want hoe sterker deze dan worden en alle handelen beheersen, des te groter de kansen op leven en geluk. En als de arbeiders dan ontdekken, welke krachten in henzelf en in hen allen aanwezig zijn, als zij het geluk voelen, dat in dit ontwaken tot fierheid en tot toegewijde broederschap ligt, als zij een toekomst van overwinning en zegepraal voor zich zien, als zij het beeld van een nieuwe maatschappij, die zij zelve bouwen, steeds helderder zien opstralen, dan groeit de geestdrift en de opofferingsgezindheid tot albeheersende kracht. Dan groeit de klassemacht van de arbeiders. Dan beginnen zij rijp te worden voor de revolutie. En daarmee wordt het kapitalisme rijp voor ondergang.

Dit proces van rijpwording is de groei en de voortgang der revolutie. Wat in dit tijdperk groeit is in de eerste plaats de vaste aaneengeslotenheid, de eenheid der arbeiders, het gemeenschapsgevoel als allesbeheersende aandrift. Het moet groeien om de eenvoudige reden, dat elk tekort in deze gesteldheid de oorzaak is van nederlaag, van ondergang en vernietiging van de beste krachten en van te voren gewonnen voordelen; en elke opbloei van deze eenheid overwinning brengt en verzwakking van de tegenstander. Het is als een oorlog die zichzelf voedt, die zelf zijn krijgsmacht schept en de kracht voortbrengt nodig om hem te voeren. Want deze kracht, de organisatie der arbeidersklasse, bestaat hoofdzakelijk in een verandering in het innerlijke, in een geestelijke eigenschap, een nieuwe moraal. Wat door de beste militaire schrijvers over de gewone oorlog gezegd wordt: dat de geestelijke krachten daarin de grootste rol spelen, geldt in nog veel hogere mate in de strijd der klassen. Want het gaat hier om diepere dingen dan in een oorlog der staten. Daar is het een strijd van twee gelijksoortige concurrenten, waarbij, of de een of de ander wint, de maatschappelijke structuur ongeveer dezelfde blijft. Hier is het een strijd om nieuwe beginselen, om een nieuwe klasse aan het roer te brengen, die de maatschappij een beslissende stap tot hoger ontwikkeling brengt. Daarom zijn hier de zedelijke krachten andere en hogere: geen blinde gehoorzaamheid maar zelfstandigheid in vrijwillige samenwerking, geen trouw aan aanvoerders, maar trouw aan beginselen en

idealen, geen korpsgeest maar diepe liefde voor de klassenoten, de gemeenschap; niet het vaderland maar de mensheid. En de aktie is niet geweld in de eerste plaats, niet doden, maar overtuigen, palstaan, volharden en organiseren, niet de schedels verbrijzelen maar de ogen openen. Wel zal ook het andere tegen de gewelddadigheid van de machthebbers nodig zijn. Geweld kan niet door geduldig lijden, maar alleen door geweld bedwongen worden; maar dan door geweld, dat sterker is doordat daarachter een diepe onwrikbare zedelijke kracht staat.

Er zijn oorlogen geweest, waarin iets van dit alles ook te voorschijn trad; namelijk zulke die een deel van een revolutie vormden, of zelf een soort van revolutie waren, in de bevrijdingsstrijd van de burgerlijke klasse. Wanneer de opkomende burgerij voor haar vrijheid, haar heerschappij tegen de oude machten van grondbezit en koningschap streed — zoals in Griekenland in de oudheid, in Italië en Vlaanderen in de Middeleeuwen, in Holland, Engeland, Frankrijk in de nieuwere tijd — kwamen ook daar het idealisme, de geestdrift, de zelfopoffering voor de gemeenschap tot ontplooiing; en deze episoden behoren nog steeds tot de schoonste in de geschiedenis der mensheid. Maar toch zal de komende revolutie van de arbeidersklasse dit alles in vollediger en zuiverder vormen vertonen. Zij zal hoofdzakelijk een binnenlandse strijd zijn, omdat de gehele kapitalistische wereld, dus alle landen van betekenis, daarin ongeveer gelijktijdig en op dezelfde wijze betrokken zijn. Volkerenhaat is daarbij uitgesloten; de arbeiders van alle landen beschouwen elkaar als broeders en strijdgenoten. Nationalisme was de begeleidende ideologie van de burgerlijke revolutie; internationalisme zal de ideologie van de proletarische revolutie zijn. In de burgerlijke revoluties speelden naast die deugden tegelijk het egoïsme, de geldzucht, de heerszucht steeds een grote rol — terwijl de idealisten zich opofferden, kwamen de lage karakters tot rijkdom en macht. Want in de bourgeoisie moet ieder zichzelf boven en ten koste van de anderen, de konkurrenten trachten te verheffen. In een proletarische revolutie is daarvoor geen andere plaats dan die van storende traditie uit en laakbare terugval in kapitalistische opvattingen. Het sterke persoonlijkheidsgevoel, het individualisme, dat zich in de vele eeuwen van burgerlijke produktie als krachtigste karaktertrek in de mensen heeft ontwikkeld, vindt dan een andere uitweg dan in de strijd voor de eigen persoon tegen, voor eigen macht over de medemensen. Omdat dan in de algehele en bewuste onderschikking van de persoon onder de gemeenschap de enige bron van kracht, de enige mogelijkheid van overwinning voor de arbeiders ligt, zal de volle kracht der persoonlijkheid in de gemeenschappelijke klassenstrijd gelegd worden. Daar, in dienst van de bevrijding der klasse, zal zij zich kunnen ontplooien, edeler en groter dan vroe-

ger, toen ze zichzelf zocht.

Zo schept de revolutionaire strijd niet slechts de nieuwe maatschappijvorm zelf, maar ook de geestelijke voorwaarden, die voor haar nodig zijn, omdat alleen onder deze de nieuwe maatschappij kan bestaan. De georganiseerde produktie moet berusten op vrijwillige samenwerking van de producenten tot één geheel, dus op volkomen toewijding van ieder aan, en onderschikking onder het geheel. Zeker zou, wat voor een bepaalde produktiewijze aan geestelijke eigenschappen nodig is, zich in elk geval moeten vormen, en zich ten slotte tegen alle weerstanden moeten doorzetten. Maar in dit geval behoeft het zich niet eerst in de nieuwe produktie te vormen; het vormt zich reeds in de strijd, die voor de verovering van de macht nodig is. De strijd doet, door de hoge eisen van gemeenschapsdeugden die hij stelt, dit nieuwe wezen van de mens groeien. De strijd vormt de nieuwe mensen, die de nieuwe produktiewijze nodig heeft.

Het wezenlijke van de revolutie der arbeiders, evenals van vroegere revoluties, bestaat in de overgang van meesterschap van de ene klasse naar de andere. Onder de toevallige op- en neergangen in de strijd, die van te voren niet zijn te overzien, is er toch een grote lijn in de ontwikkeling, die haar wezen bepaalt. Dat is de toename van maatschappelijke macht in de ene, de afname van maatschappelijke macht in de andere klasse.

De staat is de organisatie van de heersende klasse, waardoor deze haar macht over de andere klassen uitoefent en in stand houdt. Voor de bourgeoisie in opkomst was de staat de organisatievorm, waarin de zelfstandige producenten tot één geheel verbonden waren en hun gemeenschappelijke belangen behartigd werden. Omdat zij een talrijke klasse was kon het verband nog los zijn en de staat beperkt in zijn functies en zijn macht. Naarmate een kleinere groep van grootkapitalisten tot heersende macht werd, werd de staat in haar handen steeds meer een krachtige dwangorganisatie. Een minderheid kan slechts door een krachtige organisatie de volksmeerderheid beheersen. Maar een goed georganiseerde minderheid kan ook inderdaad de ongeorganiseerde meerderheid beheersen.

De staatsmacht is een geheel van regeerders en ambtenaren, die ook slechts een minderheid ten opzichte van de gehele bevolking zijn; maar een vast georganiseerde minderheid, overal door één zelfde wil geleid, door centraal gezag, ambtenaarsdiscipline en gemeenschappelijke overheidsgeest tot een vaste eenheid verbonden. En bovendien toegerust met fysieke geweldmiddelen, politie, justitie en leger, zelf ook weer minderheden, maar goed gewapend en in hun optreden geleid door de blinde gehoorzaamheid van een

strikte militaire discipline. Wat kan een meerderheid van nog zo talrijke maar onsamenhangende enkelingen tegen zulk een macht beginnen? Waar zij bovendien gekleed wordt in een gewaad van heiligheid, als een hoger wezen met eigen doeleinden en verheven bestemming, wordt de onderdaan niet enkel in vrees maar vooral ook in eerbied voor de „overheid” opgevoed tot vanzelfsprekende gehoorzaamheid.

Toch is deze staatsmacht, hoe sterk ook, niet het enige machtmiddel van de bourgeoisie. Zij is wel als een haast onaantastbare vesting, maar toch slechts een uiterlijk bouwvel van macht. Zoals bij elke vesting andere factoren, innerlijke en geestelijke, bij de bezetting de kracht der verdediging bepalen, zo staan ook hier achter de staatsmacht, als haar diepere ondergrond, andere meer innerlijke machtfactoren van de bourgeoisie. De macht van de bourgeoisie berust in de diepste grond op haar bezit van de produktiemiddelen, haar meesterschap over het hele economische leven, dus over alle rijkdommen der wereld. Alles wat werken en leven wil is van haar afhankelijk. Met haar ontzaglijke geldmacht kan zij alles kopen, niet slechts alle genieën der wereld, maar ook alles wat tot handhaving van haar heerschappij kan dienen. Niet enkel vechtenden, die zij uit de onderworpen massa's tot lijfgarde voor zich, tot z.g. verdedigers der orde opkweekt, met wapens toerust en tot een bevoorrechte positie verhoogt. Maar ook intellectuelen, kunstenaars, geleerden, schrijvers, die hun geest in dienst van de klasse stellen, welke hun een bestaan en uiterlijke eer verzekert; en die het heersende stelsel met al hun talent prijzen, verheerlijken en verdedigen. Zo beheerst de bourgeoisie, reeds zonder dat de staat zijn geweld doet voelen, het stoffelijk en geestelijk leven van de maatschappij.

Maar haar geestelijke macht wortelt nog dieper dan door wat zij aan intellect kopen kan. De burgerlijke klasse, waaruit zij voortkwam, was zelf een klasse van geestelijke ontwikkeling, die steunde op alle kennis en wetenschap van haar tijd. Zij overziet de wereld in haar wijde omvang, en dat geeft haar zelfvertrouwen. Met haar wereldopvatting, haar beginselen van persoonlijke zelfstandigheid en energie, met haar denkwijze, de burgerlijke kultuur, doordringt zij de gehele maatschappij. Deze denkwijze hebben ook de arbeiders uit hun vorige kleinburgerlijke leven meegebracht. En dit wordt vastgelegd en versterkt, doordat de heersende klasse door al haar geestelijke machtmiddelen, door de school, de kansel, de pers, de radio, de film, de geest van de massa's voortdurend richt en beheerst. Zo is haar heerschappij voornamelijk en innerlijk sterk, doordat deze in het denken en voelen van de onderworpen meerderheid zelf verankerd ligt.

Tegen deze ontzaglijke macht, groter en vaster dan ooit een

heersende klasse bezat, wat kunnen de arbeiders daar tegenover stellen?

De macht van de arbeidersklasse ligt in de eerste plaats in haar grote aantal. In de grootindustriële landen, die in de wereld vooraan staan, vormen de arbeiders steeds meer de meerderheid, zelfs de grote meerderheid van de bevolking. Daarbij komt dan de belangrijke en onmisbare rol, die zij in de maatschappelijke produktie vervullen. Zij hebben het produktieapparaat, de machines, het levende en werkende lichaam van de maatschappij zelf, onmiddellijk onder hun hand. Zonder hen is het een dood karkas. De bourgeoisie mag er eigenaar en formeel meester over zijn: dit meesterschap werkt alleen als haar bevelen gehoorzaamd worden door hen, die er direkt over beschikken. De arbeiders zijn het die onmiddellijk over de machines beschikken; zij kunnen ze stilzetten en verlammen door hun verzet; zij maken ze weer tot een levend ding als zij willen. Hoe hun wil door welke factoren ook bepaald wordt, door gehoorzaamheid of door verzet, het is ten slotte hun wil, die het produktieapparaat, de grondslag van het leven der maatschappij beheerst.

Deze macht is een slapende, een enkel mogelijke macht, zolang de arbeiders in de oude burgerlijke denkwijze bevangen blijven. Zij wordt een feitelijke, werkelijke macht, wanneer de arbeiders zich van hun plaats in het maatschappelijk samenstel bewust worden en dit weten te gebruiken in hun strijd. De praktijk van hun leven leert hun, dat zij een bijzondere klasse zijn, met een eigen funktie in de maatschappij, leert hun dat zij uitgebuit worden door het kapitaal, en dat zij slechts kunnen leven door strijd tegen het kapitaal. Zo ontstaat als een vaste intuïtie, tegen alle leer in, hun klassebewustzijn, het besef van uitgebuit te worden. En daaruit de noodzaak en de wil om de maatschappij te begrijpen. Zo groeit door eigen levenservaring hun inzicht, dat zich theoretisch verdiept tot kennis van de maatschappij en haar ontwikkeling. Dit zijn de geestelijke factoren, die hun wil en hun handelen bepalen. Het overwint in hun hoofden de burgerlijke opvattingen, die ze als tradities hadden meegekregen. Want bijna alle burgerlijke propaganda berust op oude gedachten, die vroegere of onhoudbaar geworden toestanden uitdrukken, terwijl de nieuwe denkbeelden der arbeiders berusten op de werkelijkheid, die ze dagelijks aan den lijve ondervinden. Het is de waarheid van de wereld, die de geestelijke macht van de arbeidersklasse opbouwt en onweerstaanbaar de burgerlijke denkwijze overwint.

Tot een aktieve, daadwerkelijke macht worden deze maatschappelijke en geestelijke kracht eerst door organisatie, die de wil van allen gelijk richt en hun krachten samenvoegt tot één geheel. Het besef, dat de arbeiders zich alleen door organisatie kunnen laten gelden, heeft aldoor tot aan-

eensluiting, tot stichting van organisaties geleid. Maar het is duidelijk, dat het in de strijd minder op het bestaan van de uiterlijke vormen der organisaties aankomt dan op het innerlijke wezen: de vaste geslotenheid, de solidariteit, de onbreekbare eenheid in handelen, de opofferingsgezindheid van ieder tegenover de kameraden, de discipline tegenover het geheel. Organisatie is het levensbeginsel van de arbeidersklasse. Op deze organisatie berust de mogelijkheid van bevrijding. Een door sterke organisatie heersende minderheid kan alleen door, maar zal ten slotte ook inderdaad door de organisatie van de meerderheid overwonnen worden.

Zo staan de machtfactoren van de beide klassen tegenover elkaar. Het verschil is, dat de macht van de bourgeoisie groot en vast staat als een macht, die is, die heerst, terwijl de macht van de arbeiders van klein opgroeit als een nieuw leven, dat zich ontwikkelt. Automatisch groeit met de macht en de rijkdom van het kapitaal ook de massale meerderheid van de arbeidersklasse. Maar alle andere factoren hangen van eigen inspanning en strijd af.

Het ontwaken van het klassebewustzijn, de groei van het besef van de eigen klassepositie, de groei van het inzicht in het samenstel en de ontwikkeling van de maatschappij is de vrijwording uit geestelijke slavernij, het ontwaken uit geesteloosheid tot geestelijke kracht, het is de geestelijke menswording der massa's. Met geestdriftige volharding verdiepen zich de nog onverbruikte maar ongeoeffende jonge hersenen in de geschriften, die hun de maatschappij leren kennen, en zaaien deze wetenschap uit om zich heen. Bij drommen trekken na de vermoeiende dagtaak de arbeiders naar vergadering en cursus om met taai inspanning van hun denken hun werk, hun taak, hun toekomst te begrijpen en te bespreken. Elke werkplaats wordt, vooral in tijden van maatschappelijke spanning, een gonzende korf van nieuwe gedachten en hartstochtelijke diskussies. Zo alleen kan de geestelijke kracht der arbeiders groeien als een door henzelf, door eigen inspanning gebouwde macht. Mogen haar hulpmiddelen van propaganda ook gering zijn tegenover die van het burgerlijke denken, dat, gesteund door alle oude traditie en door bijna alle door het kapitaal gekochte machten van wetenschap en kennis, als een dikke drabbige stroom over hen heen gaat — zij moet steeds terrein winnen. Want zij wortelt niet enkel in de werkelijkheid van passieve levenservaring, maar ook in de krachtige geestelijke aktiviteit, die deze werkelijkheid in de arbeiders wakker roept.

Even intuïtief groeit het praktische, werkdadige klassegevoel op, de aaneensluiting tot gemeenschappelijke strijd. Dit is geheel en al eigen aktiviteit en inspanning. In de strijd hernemen de arbeiders, te voren door het kapitaal gebonden, hun vrijheid van handelen. Het is het ontwaken uit onderworpenheid en vrees tot fiere durf, een geestelijke

menswording der massa's nu in andere diepere zin, niet in kennis, maar in karakter. In de strijd treden zij op als vrije mensen, handelend naar eigen vrije wil, de meesters trotserend. Niet als losse enkelingen, maar als gemeenschap, als organisatie.

De organisatie is de voorwaarde voor de strijd. Maar juist daardoor is organisatie ook de vrucht van de strijd. Want elk tekort in organisatie leidt tot zwakheid en nederlaag en moet verbeterd worden. Zolang de wil tot eenheid niet door bittere ervaring beproefd, niet in het vuur van de strijd gestaald is, zolang het gemeenschapsgevoel niet elke vezel van lichaam en ziel doordringt, zullen nederlagen geleden worden en organisaties te gronde gaan.

De strijd wordt aangeboden en gevoerd om onmiddellijke praktische doeleinden. Maar zijn blijvende winst is de groei van de organisatie, dus van de macht tot nieuwe strijd. En dit is dan ook de maatstaf, waarmee alle taktiek, alle vormen en methoden en beslissingen in de arbeidersbeweging beoordeeld en gemeten moeten worden: doen zij de macht van de arbeidersklasse groeien? De vakbeweging heeft in haar opkomst vorm gegeven aan het saamhorigheidsgevoel en de solidariteit; zij heeft de eenheid en organisatie van der arbeiders enorm versterkt en hen tot een economische macht gemaakt. Maar toen in latere tijden de strijdgeest geredemd werd, het eigen initiatief der arbeiders onderdrukt en de solidariteit door de eis van gehoorzaamheid aan de leiders vervangen, toen werd zij tot een rem in de ontwikkeling. De sociaaldemokratie heeft door haar strijd en propaganda het klassebesef der arbeiders enorm ontwikkeld en hun geest verhelderd; terwijl de aktie bij verkiezingen de massa's in de politieke strijd betrok, hun politiek inzicht gaf en ze tot een politieke macht maakte, verbreedde zij door haar literatuur kennis van de maatschappelijke ontwikkeling in brede kringen. Maar sinds zij hun gedachte en taak binnen parlementarisme en burgerlijke democratie wil beperken, is zij tot een bron van zwakheid geworden.

Uit deze tijdelijke zwakheid moet de arbeidersklasse zich in de akties der komende jaren tot nieuwe macht verheffen. Natuurlijk zullen tussen de tijdperken van krisis en felle strijd ook perioden van betrekkelijke rust komen, van inzinking of van bevestiging van het gewonnene. Dan kunnen verzwakkende illusies en tradities tijdelijk de overhand krijgen. Maar dan kunnen deze tijden ook tot tijden van voorbereiding gemaakt worden, door de nieuwe gedachten van zelfregeling en radenorganisatie in de brede massa's te verbreiden. Elk arbeider, die gegrepen is door de gedachte van vrijheid voor zijn klasse, kan dan, evenals ook nu reeds, daaraan meewerken door onvermoeid propaganda onder zijn kameraden te maken, door hen uit de onverschilligheid te wekken en hun ogen te openen. Want zij weten: praktische verwezenlijking van een denkbeeld is niet mogelijk

voor het de geest van de massaas geheel vervult.

Strijd is echter altijd de frisse bron van kracht in een opkomende klasse. Wij kunnen niet alle vormen vooruit zien, die deze strijd zal aannemen. Misschien zal hij ook in de vorm van gewapende burgeroorlog optreden, die in vroegere revoluties zo dikwijls de doorslag gaf. Hierin moeten wel, naar het lijkt, de arbeiders de zwakste partij zijn, daar de staat en de bourgeoisie onbeperkte troepenmassaas op de been kunnen brengen. Zeker is het, dat hier, in bloedvergieten en doden, niet de kracht van de arbeiders ligt; deze ligt op het gebied van de produktie, in hun werk, in hun meerderheid in geest en karakter. Maar de superioriteit der heersers in militair geweld staat toch ook niet vast; de produktie van wapenen is in de handen der arbeiders; van hun arbeid zijn de legers afhankelijk. Een beperkte troepenmacht wordt in de volksmassaas, als deze vast verbonden en onbevreesd zijn, verzwolgen; een massale troepenmacht bestaat voor het merendeel zelf uit arbeiders, op wie de roepstem der klassesolidariteit vat heeft.

De arbeiders zullen hun strijdmiddelen voor de toekomst zelf moeten vinden en kiezen, door de praktijk. Zoals zij in het verleden de meest verschillende strijdmiddelen hebben gevonden en toegepast: de staking, het stembiljet, de straatdemonstratie, de protestvergadering, de stroobiljet-aktie, de politieke staking — zo zullen ze ook voortaan doen, steeds trachtend hun eigen kracht te versterken, die van de tegenstander te verzwakken. Zover naar de ondervinding tot nog toe te oordelen is, zullen massale werkstakingen daaronder een belangrijke rol spelen. De massastaking, als de sterkste strijdvorm, die de arbeidersklasse tot haar beschikking heeft, wordt tot een worsteling van twee klassen, van twee organisaties, waarin elk door haar eigen vastheid die van de ander tracht te breken. Niet ineens, niet in één episode, maar in een reeks van worstelingen, die te zamen een geheel tijdperk van omwenteling vormen. Want elk van de strijdende klassen beschikt over diepere bronnen van kracht dan in iedere afzonderlijke strijd in het veld komen. Mogen de arbeiders verslagen en ontmoedigd, met hun organisaties vernietigd, machteloos neergeworpen schijnen, de stuwende krachten van het kapitalisme en de onvernietigbare wil om te leven zal hen toch weer oprichten. En evenmin kan het kapitalisme met één slag vernietigd worden; zou haar sterke burcht, de staatsmacht, ontwricht in elkaar zakken, dan kan de klasse nog grote stoffelijke en geestelijke macht hebben. De geschiedenis toont voorbeelden, hoe regeringen, door oorlog en revolutie machteloos ineengestort, door de economische kracht, het geld, de geestelijke bekwaamheid, de volharding en het klassebewustzijn — in de vorm van vurig nationalisme — der bourgeoisie weer tot nieuwe macht opkwamen. Maar ten slotte zal de klasse, die de meerderheid van het volk vormt,

die de maatschappij door haar arbeid draagt, en de belangrijkste economische positie, de onmiddellijke beschikking over de produktiemiddelen in haar hand heeft, moeten overwinnen. Dat geschiedt dan zo, dat zij, door haar eigen organisatie vast en sterk te maken, de organisatie van de bourgeoisie, de staatsmacht, vergruizelt en tot ontbinding brengt.

In deze massa-akties en stakingen treden de arbeiders dadelijk in hun natuurlijke groeperingen, als bedrijfsgroepen op. De bedrijfspersonelen zijn de groepen, die reeds te voren door arbeid en diskussie een eenheid vormen, en die gezamenlijk, als een eenheid, in staking gaan. In de stakingskomitees komen de afgevaardigden van de verschillende bedrijven ter beraadslaging samen. Zij vormen de arbeidersraden, die, wanneer de strijd groter omvang en diepte krijgt, steeds meer de functies van een revolutionaire leiding moeten op zich nemen. Zij zijn het, die zoveel mogelijk eenheid in de aktie brengen, eenheid ook in de inzichten, de taktiek, de methoden, doordat de besluiten en de denkbeelden steeds van hen naar de bedrijfsvergaderingen gaan, en de van daar uitgaande strijdimpulsen in de raden verzameld en overwogen worden. Groeit de beweging tot zulk een kracht dat de organen van de staatsmacht verlamd worden, dan moeten zij politieke functies op zich nemen. Want dan moeten de arbeiders zorgen voor de openbare orde, voor de voortgang van het maatschappelijke leven, en daarvoor vinden ze in de raden weer hun eenheid en samenhang. De arbeidersraden zijn de natuurlijke organisatievorm van de arbeidersklasse in de revolutie. En naarmate de revolutie voortschrijdt wordt hun taak meer omvattend. Zo zijn ze vanzelf de organen, die dan de produktie gaan regelen. De strijd, de revolutie schept niet enkel de innerlijke geest van organisatie, die de kit is van de nieuwe maatschappij; hij schept ook de organen, de vormen van organisatie, die voor de nieuwe maatschappij nodig zijn.

Deze taken, ordening van de strijd en nieuwe ordening van de maatschappij, vallen niet na elkaar, zoals men zich dikwijls voorstelde, naar analogie van vroegere revoluties, waar een revolutionair komitee na omverwerping van een oude regering zelf tot nieuwe regering werd en dan haar werk begon. De bevrijdingsstrijd van de arbeiders is een lang proces van maatschappelijke omvorming. Terwijl de worsteling om de macht plaatsvindt, waarin elk der strijdende klassen door haar kracht van organisatie die van de ander tracht te breken, moet de maatschappij toch blijven leven. Er moet, al kan in spanning van een crisis een tijd op voorraden geleefd worden, toch weer geproduceerd worden. Zouden de arbeiders nog te zwak zijn, verkruimelt hun tijdelijke vastheid en eenheid, dan worden zij door honger gedwongen om weer onder het oude juk aan het werk te gaan. Maar zijn ze sterk genoeg, hebben zij de

staatsmacht van de bourgeoisie kunnen trotseren, tot wijken gebracht en ontwricht, zijn ze meester over de bedrijven, zijn de arbeidersraden meester in het veld, dan moet ook onmiddellijk voor voorziening in alle dagelijkse behoeften gezorgd worden, voor het leven zowel als voor de verdere strijd. Dan betekent meesterschap over de bedrijven tegelijk actieve regeling van de produktie.

Dit is niet hetzelfde als wat van de strijdende weeropbouwers van Jerusalems muren in de oude tijd gezegd werd: dat zij bouwden met het zwaard in de ene en de troffel in de andere hand. Want hier zijn zwaard en troffel één. De opbouw en doorvoering van de produktie door de arbeiders zelf is het krachtigste, ja het enig duurzame wapen in de strijd tegen de bourgeoisie. Zijn de kapitalisten uit de bedrijfsdirectie verdwenen — d.w.z. is hun gezag en hun gewapende macht niet in staat gebleken de arbeiders er buiten te houden, aan hen het bezit en beheer te betwisten, — dan zakken hun organen af tot een overbodige, buiten de produktie staande, vreemde en schadelijke geweldmacht. Zij zijn dan wel nog niet voor goed overwonnen en vernietigd, want de macht van hun geweld kan nog groot zijn. Maar dan zijn toch, zichtbaar steeds meer voor de gehele wereld, de rollen omgekeerd. De arbeidersklasse en haar organen, de arbeidersraden, zijn nu de dragers van de orde, van het wettige gezag; op hen berust de arbeid, de welvaart van het gehele volk; terwijl de vechttroepen van de bourgeoisie steeds meer het karakter van onwettige vernielers en verstoorders van de opgroeiende nieuwe orde krijgen.

Dit is, voor zover men nu met enige waarschijnlijkheid de toekomst vooruit kan zien, de wijze, waarop de staatsmacht verdwijnen zal, tegelijk met het kapitalisme zelf.

Vroeger, tijdens de eerste opkomst van de arbeidersbeweging, heeft men zich de ontwikkeling anders gedacht. Namelijk zo, dat de arbeiders eerst door een politieke revolutie, door de meerderheid in het parlement te veroveren, meester over de staatsmacht zouden worden. Hun macht over de wetgevende organen was dan instaat om wetten te doen maken, die de eigendomsverhoudingen, de arbeidsregelingen, de produktie zo veranderen, dat daardoor sneller of langzamer de kapitalistische produktie in de socialistische zou overgaan. Deze leer was een poging om een economische omkering te konstrueeren met een nog zwakke arbeidersklasse. Als de arbeiders slechts door op de juiste manier te stemmen, door samengaan met de kleine burgerij of door hun doorslaggevend aantal — in het ergste geval door een barrikadenstrijd of een algemene werkstaking — een regering van socialisten aan het roer konden brengen, zou deze door de macht van de staat voor de nodige wetgevende maatregelen zorgen. Het was dus maar voor de helft, dat de arbeiders het zelf deden; het belangrijkste, de nieuwe opbouw, de organisatie van de nieuwe maatschap-

pij, zou de taak zijn van socialistische politici en ambtenaren, waarbij zij zelf vrijwel passief konden blijven. In deze voorstelling komt de toenmalige zwakheid van de arbeidersklasse te voorschijn: arm en ellendig, zonder economische macht, zouden zij door anderen, door bekwame vooruitziende leiders en idealistische intellektuelen in het beloofde land van welvaart en overvloed gebracht worden. En dan natuurlijk vooreerst ondergeschikt blijven, want vrijheid kan niet geschonken, alleen maar veroverd worden. Tevens bleek daaruit de geringe ontwikkeling van het kapitalisme: de staat nog als zelfstandige macht, niet geheel een kapitalistisch orgaan, ook bijgeval beschikbaar voor de arbeiders; en de bourgeoisie nog niet met bewuste innerlijke macht meester over de maatschappij. De werkelijke ontwikkeling, waarbij de bourgeoisie tot steeds groter en vaster macht over de staat kwam, en de arbeiders tegen een steeds sterker wordend kapitalisme hadden op te vechten, heeft deze gemakkelijke illusie tot een utopie gemaakt.

Politieke macht moet gegrond zijn op economische macht. De ekonomie, de arbeid is de grondslag van de maatschappij; gezag en wet moeten op haar berusten. Meesterschap over de maatschappij, over wet en recht, is niet mogelijk zonder meesterschap over de arbeid. De arbeiders kunnen slechts over de politieke macht, over de algemene regeling van de maatschappij gebieden, wanneer zij tegelijk over de produktie gebieden.

Dit is trouwens in overeenstemming met wat ook voorheen bij de opkomst van de bourgeoisie gebeurde. Als de bourgeoisie in een land de politieke macht veroverde — b.v. in de Franse revolutie — dan was zij te voren wel een onderdrukte klasse, belemmerd en geringeloorde door de adel en het koningschap met zijn ambtenaren; en naast haar stond de grote massa der kleine burgertjes en boeren, door de verworping van het systeem tot diepe ellende gebracht. Maar zij was tegelijk al sterk en groot door haar meesterschap over fabrieken en handelsondernemingen, door haar rijkdom en kapitaalbezit. Niet haar ellende, maar haar welvaart, haar economische macht maakte de revolutie noodzakelijk en — door de steun van de verbitterde ellende der massaas — mogelijk. De socialistten, die in de 19e eeuw op het ene wezen, ter vergelijking voor de arbeiders, die ook voor de opheffing van hun ellende een revolutie nodig hadden, moesten dus in het andere een wezenlijk verschil in karakter tussen beide revoluties aannemen. In dien zin, dat de arbeiders eerst na de revolutie meester over de produktie zouden worden, terwijl de bourgeoisie het al vóór haar revolutie was. Of wel zij beschouwden de vakverenigingen als de machtoorganen der arbeiders, die nu al enigszins en later steeds meer aandeel in de macht over de produktie zouden krijgen. Het blijkt nu dat dit een illusie was. Ook voor de arbeidersklasse geldt, dat zij meester over de maatschappij

eerst kan worden door meester over de produktie te worden. Ook nu zullen de ellende en de economische macht de beide wortels van de revolutie zijn, maar nu in éne klasse, in dezelfde arbeidersmassaas verenigd. Door de bezetting, maar dan de duurzame bezetting en inbeslagneming van de bedrijven, niet enkel als steunpunten in de strijd, maar tegelijk als organen van produktie, zal de arbeidersklasse de vaste rotsgrond vinden om haar vrijheid op te grondvesten, en om de politieke geweldmiddelen van het kapitaal uiteindelijk te overwinnen en op te ruimen.

De verovering van de politieke macht, de macht over de maatschappij, door de arbeidersklasse, de ondergang van het kapitalisme, de inbezitneming van de produktiemiddelen, en de opbouw van de nieuwe, waarlijk kommunistische gemeenschap, zijn niet verschillende na elkaar komende gebeurtenissen. Zij vinden gelijktijdig plaats, in een wel op en neergaand maar toch voortgaand proces van strijd, organisatie en werk. Of nog juister gezegd, zij zijn een en hetzelfde. Ze zijn de verschillende kanten, met verschillende namen aangeduid, van dezelfde maatschappelijke omwenteling: de bevrijding en de organisatie van de arbeid door de arbeidende mensheid zelf.

III. DE GEDACHTE

1. DE IDEOLOGIEËN.

Elke maatschappelijke strijd is tegelijk een strijd van ideeën, van opvattingen en denkbeelden. Daarmee begint hij dan ook doorgaans.

De mens onderscheidt zich van het dier door zijn bewustzijn, door bewust denken en bewust handelen. Nadenken en overleg gaat als regel vooraf aan zijn daden. Ook bij hem wordt natuurlijk al zijn handelen bepaald door de behoeften van zijn leven, door zijn aanraking met de buitenwereld, waaruit hij de middelen ter handhaving van zijn leven haalt. Maar de inwerking van de buitenwereld, die door zijn zintuigen binnenkomt, gaat bij de mens langs een omweg, wordt eerst tot gedachten en denkbeelden, tot kennis en inzicht, en deze bepalen dan de wil en de daad.

Wel is waar gaat niet alles langs deze weg. Mens en dier zijn geen volstrekte tegenstellingen, en wat voor de dieren geldt, geldt gewijzigd ook nog voor de mensen. Het grootste deel van de dagelijkse handelingen vindt evenals bij ieder organisme automatisch plaats, als onmiddellijke reactie op de indrukken, of ook naar van begin af aangeleerde gewoonten, zonder dat de denkhersenen er bij betrokken worden. En bovendien is het ook niet zo, dat al wat mensen niet-automatisch doen, eerst zorgvuldig overdacht en uit de ervaring bewust afgeleid wordt. Alles wat de mensen beleven en ondervinden werkt op hun geest in, maar meestal zonder tot klaar bewustzijn te komen; het stapelt zich daarin op als ervaring, en bepaalt opvattingen en levenshouding, die het onderbewustzijn beheersen. En deze treden dan later plotseling te voorschijn in daden, spontaan, en in standpunten, intuïtief, die niet op bewuste redenering berusten, maar waarvan men zonder aarzelen, zonder twijfelen, toch onmid-